

می توانیم شطرنج تصادف پیش بازی کنیم؟

مترجم
شاهین بلوری

نویسنده
اسوتوزار گلیگوریچ

با استفاده فزاینده از پایگاه‌های اطلاعاتی و برنامه‌های کامپیوتری قدرت مند در شطرنج امروز، ترس از 'مرگ شطرنج' جدی گرفته می‌شود. برای گریز از تاثیرات جانبی کامپیوترها بر روی بازی گرامی ما، قهرمان بزرگ جهان بابی فیشر یک شکل از شطرنج را ابداع کرد که در آن موقعیت ابتدایی مهره‌ها در هر بازی به طور تصادفی تغییر می‌کند. به منظور حفظ تمام ویژگی‌های بازی کلاسیک، تفکر و تجربه عملی بسیار در تدوین قوانین 'تصادفی‌شتر' صورت گرفته تا باز یکنان بار دیگر از شطرنج خالص که تنها بهتر بازی کردن در آن ملاک است لذت ببرند.

در این اولین کتاب که درباره تصادفی‌شتر نگارش شده، نویسنده، تاریخ شطرنج تصادفی و قواعد کامل تصادفی‌شتر، منتخبی از چند بازی همراه با توضیحات لازم را ارائه می‌دهد و با نقل قول از باز یکنان، سازمان‌دهندگان و روزنامه‌نگاران به بررسی مشکلات دوران معاصر جهان شطرنج می‌پردازد.

مؤلف این کتاب

فروشگاه تخصصی شطرنج

اسوتوزار گلیگور بیچ (تصویر سمت راست) روزنامه‌نگار و استاد بزرگ تحسین شده، یک بار عنوان بهترین شطرنج‌باز اروپایی خارج از شوروی سابق را به دست آورد. او که دوستی طولانی با بابی فیشر (تصویر سمت چپ) داشت مناسب‌ترین شخص برای بیان نگرش‌ها و قواعد شطرنج تصادفی‌شتر است.

ISBN:978-600-95726-4-9

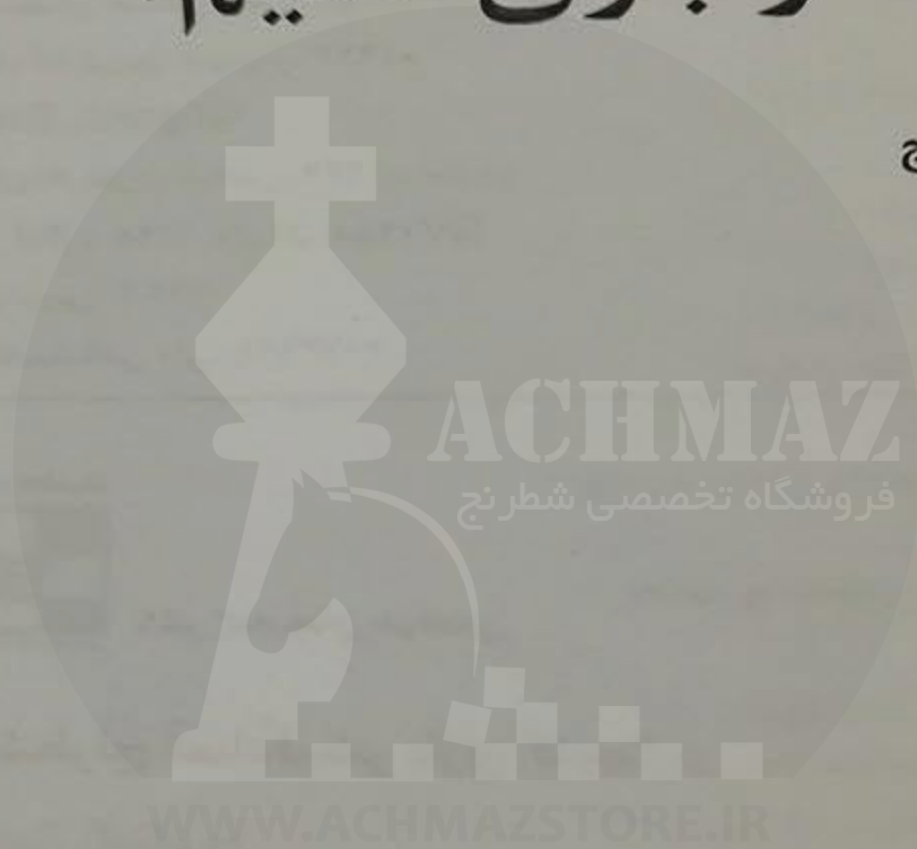

9 786009 572649

قیمت: ۳۶۰۰۰ تومان

می توانیم شطرنج تصادفیشر بازی کنیم؟

اسوتوزار گلیگوریچ

مترجم: شاهین بلوری

Shall We Play Fischerandom Chess

گلیگوریچ اسوتوزار، ۱۹۲۳-۲۰۰۲-م

می‌توانیم شطرنج تصادفی بازی کنیم؟ مترجم: بلوری، شاهین ۱۳۴۷ - -

ویراستار: مدرس سعیدی، جمشید. [میان‌دوآب] - نشر شطرنج، ۱۳۹۵ -

۱۷۸ص - رقی - مصور - - (نشر شطرنج، شماره ۱۱۴۸۵) میان‌دوآب

شابک ISBN: 978-600-95726-4-9

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: شطرنج تصادفی فیشر

سرشناسه: گلیگوریچ، اسوتوزار، ۱۹۲۳ م

Gligorić, Svetozar

شناسه افزوده: بلوری، شاهین، ۱۳۴۷ - مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۱۳۹۵/ف۹۴۸ GV۱۴۵۸

رده‌بندی دیویی: ۷۹۴/۲

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۰۲۳۹۱۹

ناشر کتاب‌های خواندنی

می‌توانیم شطرنج تصادفی بازی کنیم؟

نویسنده: اسوتوزار گلیگوریچ

مترجم: شاهین بلوری

طراح جلد: امیر اردستانی

نوبت چاپ: نخست ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ISBN: 978-600-95726-4-9

نشر شطرنج - میان‌دوآب - خیابان طالقانی - شماره ۱۶

Email: chesspub@yahoo.com

کلیه حقوق مادی و معنوی اثر محفوظ و در اختیار مترجم می‌باشد

فهرست عناوین

	پیش گفتار مترجم
۳	یادداشت مترجم
۶	پیش درآمد استاد خسرو هرندی
۷	درباره نویسنده
۸	پیش گفتار نویسنده
۱۱	یادداشت نویسنده
۱۲	بخش اول: قهرمان شطرنج جهان بابی فیشر، خالق شطرنج تصادفیشر
۱۳	طرح‌هایی برای اولین مسابقه حرفه‌ای شطرنج تصادفیشر
۱۵	مقدمه
۱۷	منشاء بازی شطرنج و چکیده تاریخ آن
۱۷	طبیعت بازی
۱۸	جامعه و بازی در گذر قرن‌ها
۱۸	موفقیت جهانی بازی شطرنج
۲۰	رونق شطرنج در دهه هفتاد و هشتاد
۲۱	دهه نود در معرض خطر رکود شطرنج
۲۳	آیا بحران نزدیک است؟
۳۰	فیشر قهرمان جهان، در شطرنج و برای شطرنج
۳۲	استادبزرگان و آینده بازی
۳۳	فروشگاه تخصصی شطرنج
۴۴	بخش دوم: تولد یک بازی شطرنج جدید
۴۸	حل و فصل وضع دشوار
۴۹	جلوداران "سبک بابی فیشر" در اروپا
۵۰	اولین تورنمنت شطرنج تصادفیشر، در سال ۱۹۹۶
۷۷	پیشرفت آرام شطرنج تصادفیشر تا سال ۲۰۰۰
۷۸	در آستانه "روز بزرگ"
۸۰	داستان موقعیت تصادفی مهره‌ها
۸۶	مهره مخلوط کن - یک قطعه جدید
۸۸	ساعت شطرنج - سرانجام دوست بازیکنان
۹۲	اهمیت قوانین طلایی در آینده شطرنج نوین
۹۴	قواعد تصادفیشر
	بخش سوم: "مسابقه شطرنج تصادفیشر" در فرانکفورت سال ۲۰۰۰ به خاطر
۱۰۱	اشتباه در اختلاط شکست خورد!
۱۱۲	اولین نمایش جهانی سطح بالای شطرنج تصادفیشر در ماینز ۲۰۰۱!
۱۴۰	بازی‌های دوستانه در سان‌فرانسیسکو
۱۵۰	فهرست اشخاص
۱۷۲	واژه نامه

پیش گفتار مترجم

این کتاب برگردان یکی از واپسین (شاید آخرین!) و متفاوت ترین اثر استاد فقید صرب، اسوتوزار گلیگوریچ است که به زبان انگلیسی و با عنوان *Shall We Play Fischerandom Chess?* توسط انتشارات Batsford در انگلستان سال ۲۰۰۲ انتشار یافت. عنوان کتاب با واژه‌های غیر عادی، پرسشی نامعمول می‌کند که آیا «می‌توانیم شطرنج تصادفی‌شیر بازی کنیم؟» و شاید بیانگر تفاوت محتوای این کتاب با دیگر کتاب‌های تخصصی شطرنج باشد.

بابی فیشر را به عنوان یک نابغه جهانی شطرنج همه می‌شناسند و بیشتر دنیا، حتی آنانی که با شطرنج آشنا نیستند نامش را شنیده‌اند. با این حال محو نبوغ او در سال‌های پایانی زندگی‌اش یعنی بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۸ شناخته شده است. او که بر شانه‌های تاریخ شطرنج ایستاده بود درک مشکلات جهان شطرنج داشت و در واکنش به آن، با نوآوری‌های خود در دور زندگی‌اش، شطرنج را متحول کرد و تکامل بخشید. شالوده اصلی این کتاب بر نوآوری‌های فیشر استوار گشته که نه تنها در شکل و افزار بلکه در ادبیات، فرهنگ شطرنج نشانه‌های آن مشهود است.

در همان ابتدای فرآیند برگردان اثر، دشواری کار از واژگان عنوان کتاب بر او و پرسش اساسی برای مترجم پیش آورد که برگرداندن چنین اثری بدون خلاص نوآوری چگونه امکان پذیر خواهد بود؟ بعضی واژگان به کار رفته در کتاب در زبان اصلی نو و تازه است. در سال ۱۹۹۶ وقتی بابی فیشر اولین بار در آرژانتین شطرنج پیش‌ساز خود را مطرح می‌کرد، کلمه *Fischerandom* به طور رسمی وارد زبان شد. روشن است که این کلمه واحد از اتحاد حرف آخر نام فامیلی فیشر (*fischeR*) و حرف اول کلمه تصادفی (*Random*) ساخته شده باشد. تا پیش از این در زبان فارسی معادل واحدی برای آن وجود نداشت. مترجم برای معرفی این شطرنج در پیوست کار پیش‌ساز خود «بابی فیشر شطرنج یاد می‌دهد» انتشارت شطرنج، این کلمه را «تصادفی فیشر» معنا کرد که با نیاز آن نوشتار

با توجه به اندک مطالب موجود در اینترنت (جز بخش کوچکی در کتاب قوانین فیده سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۴ چاپ انتشارات فرزین مطلب نوشتاری دیگری به زبان فارسی در این باره یافت نشد) هماهنگی داشت. اما معنای فوق در کتابی که بر اساس این واژه واحد نگارش شده نمی‌توانست مناسب باشد. نتیجه مدتی کنکاش، اتحاد دو حرف آخر کلمه 'تصادفی' و دو حرف اول کلمه 'فیشسر' و خلق واژه واحد 'تصادفیشسر' بود که از تناسب لازم در معنا، شکل و آهنگ برخوردار است و برای نخستین بار در این کتاب مورد استفاده قرار می‌گیرد. با گذر موفقیت آمیز از اولین و دشوارترین پیچ‌گردنه، راه برای برگردان هر چه مطلوب‌تر اثر با معنا کردن نو واژگانی که در زبان فارسی معادلی نداشت هموارتر شد. در پیمایش این مسیر غریب، که یک سال طول کشید، راهنمایی‌های چند متخصص فنی بسیار موثر بوده است. به عنوان مثال یکی از بارزترین آنها در واژه‌یابی برای چهار نوع قلعه شطرنج تصادفیشسر که در بخش قواعد آمده است، مترجم پیش‌کسوت کتاب‌های شطرنج، احسان محمد اسماعیل، واژگان 'شاه‌ساز' و 'رخ‌ساز' را پیشنهاد داد که به سبب پختگی زبانی، در متن به کار رفت. امید است نو واژگان این کتاب مورد استقبال فارسی‌زبانان به ویژه شطرنج‌بازان قرار گیرد.

در همه مستندات موجود شطرنج از کتاب‌ها و مقاله‌ها و نشریه‌ها گرفته تا برنامه‌های کامپیوتری و بانک‌های اطلاعاتی و تارنماهای اینترنت، از جمله نسخه انگلیسی همین کتاب، در ثبت حرکت‌های شطرنج مانند $\text{d5} \times \text{d5}$ $\text{d5} \times \text{d5}$ حرکت سوار سیاه با شکل سوار سفید درج می‌شود. اگر نشان دادن شکل سوار سیاه مانند $\text{d5} \times \text{d5}$ $\text{d5} \times \text{d5}$ ایرادی در خواندن متن ثبت حرکت ایجاد نکند و بلکه خوانش آن را آسان‌تر سازد، پس چرا نباید چنین باشد؟ تا آنجا که اطلاع هست در نسخه برگردان فارسی این کتاب برای اولین بار ثبت حرکات به این شیوه انجام شد و چنانچه مورد پذیرش کارشناسان قرار گیرد شاید در آینده شاهد شکل نوینی در ثبت حرکت‌های بازی شطرنج باشیم.

در پیوند با یکی دو نکته تاریخی که در متن آمده به ویژه مطالب صفحه ۱۸ ضروریست توضیحاتی بیان شود. اگر چه نکات شایان تاریخی متن کتاب بر اساس مطالعات عمیق نویسنده دانش‌مندی در منابع موجود تایید شده است، لیکن اندک مورخان ایرانی در مورد پیدایش شطرنج بین حوزه تمدنی هند یا ایران و نیز قدمت آن آرای متفاوتی دارند و مستنداتی هم در این زمینه گاهی به انتشار می‌رسد.

از سوی دیگر آشکار است که در گسترش شطرنج از شرق به غرب، نام و شکل بعضی مهره‌ها تغییر کرد. اسب و فیل که حیوان جنگی بودند، ماهیت انسان نظامی سیاسی یافتند. کلمه انگلیسی Knight که برای مهره اسب به کار می‌رود به معنای شوالیه است. خوشبختانه شکل آن که اشاره به اسب شوالیه دارد محفوظ ماند. مهره فیل که در زبان انگلیسی Bishop گفته می‌شود و معنای اسقف و کاردینال می‌دهد، هیبت اسقف رداپوش به خود گرفت. حتی در تاج پادشاه شطرنج چلیپا نهاده شد. ممکن است در اشکال و زبان‌های گوناگون چنین نباشد، ولی به لحاظ فراوانی در کاربرد به ویژه شکل مهره‌ها، گستره جهانی پیدا کرده است. شاید با کوشش مورخان و باستان‌شناسان روزی برسد که تاریخ پیدایش شطرنج تغییر یابد، اما بازگرداندن هویت مهره‌های شطرنج به اصل خویش را می‌شود از همین امروز شروع کرد. با تلاش کارشناسان و حمایت مسئولان می‌توان گام‌های اول را، دست کم برای تدوین شکل ملی مهره‌ها و نوعی روش ثبت بازی هم راستا با خط فارسی برداشت.

اگرچه استعمال علائم زبان‌های خارجی در زبان فارسی چندان معمول نیست لیکن به منظور استواری ظرایف متن، در نسخه برگردان این کتاب علائم مخصوص زبان اصلی با تغییر جهت فارسی، به نسبت مناسبی حفظ شده است. کمبود علائم مخصوص در رسم الخط فارسی به ویژه در برگردان متون علمی و فنی به پرورش پویایی این زبان زیبا کمکی نمی‌کند. از سوی دیگر کلمات کاربردی مانند: تلویزیون اینترنت، دیجیتال، ایده، فیده، ریتینگ و ... تلفظ فارسی شده همان کلمه اصل است که معادل فارسی فراگیر برای آنها وجود ندارد. هرچند در نسخه برگردان این کتاب در بیش‌تر موارد واژگان معادل فارسی به کار رفته، با این حال برای کلا پر کاربرد "کامپیوتر" از معادل "رایانه" استفاده نشده است. بیان دلایل دو مورد بالا حوصله این گفتار خارج است ولی به هر روی مترجم از خوانندگان و فرهنگستان زبان و ادب فارسی پوزش می‌خواهد.

هنگامی که این کتاب در سال ۲۰۰۲ انتشار یافت هنوز شش سال تا پایان بابی فیشر باقی بود. با اینکه مترجم هیچ سندی دال بر واکنش یا نظر مستقیم فی درباره این کتاب پیدا نکرد، پندار خواننده شدن آن توسط بابی فیشر و بیان نظری او شاید خیلی دور از واقعیت نباشد و یافتن چنین نظری در صورت وجود چنان هیجان انگیز خواهد بود. پس در متن کتاب بابی فیشر هنوز "قهرمان زند

شکست نخورده جهان " است ضبط دقیق وقایع و احاسات در دوره آغازین شطرنجی که بای فیشر ابداع کرد و واگذاری آن به آیندگان، مفهومی تاریخی به اثر بخشیده است.

برای آنانی که مایل باشند بررسی بیشتری انجام دهند، دو پیوست در انتهای کتاب آمده است. فهرست اشخاصی که نام آنها در متن کتاب آورده شده بر اساس انشای فارسی نام خانوادگی آنها و اسامی خاص در واژه نامه جمع آوری و بر اساس انشای فارسی مرتب شده است. اعداد داخل گروه جلوی هر نام یا واژه شماره صفحه حاوی آن است. معادل زبان اصلی واژگانی که با قلم کج در متن تحریر شده (اولین واژه یا نام در صورت تکرار) را می توانید در یکی از این دو پیوست پیدا کنید. تمامی تاریخها در کتاب (به جز دو مورد) بر اساس تقویم میلادی است.

سبب امتنان خواهد بود اگر خوانندگان نظر خود را به این آدرس پست الکترونیکی shallweplayf.r.c@gmail.com با مترجم در میان بگذارند. نظرات سودمند در چاپهای بعد اعمال خواهد شد.

واکنش ایرانیان به پرسش عنوان کتاب شاید مثبت باشد. کافیسست روح بازی را درک کنیم. قواعد ساده آن را بیاموزیم و آزمایش کنیم. عمل کردن به آن آسان است. فروشگاه تخصصی شطرنج

بیایید با هم شطرنج تصادفیتر بازی کنیم ...

یادداشت مترجم

پیش از هر چیز باید قدردان نبوغ خلاق بابتی فیشر بود و نیز همت بلند نویسنده که با نگارش این کتاب با ارزش، نوری درخشان بر آن تاباند. از اینکه برگردان این اثر را به پایان می‌برم و پیشکش جامعه فارسی زبان می‌کنم احساس خرسندی و رضایت دارم و این را مرهون همکاران و کسانی هستم که به خواهش من و با صمیمیت تمام، بدون هیچ چشم‌داشتی، در این راه مرا یاری کردند. ویراستار ادیب این کتاب و نویسنده چند کتاب دیگر، جمشید مدرس، نه تنها کار مهم ویراست و پالایش متن را به شایستگی انجام داد بلکه در برابری متن اصلی با نسخه برگردان نظارت داشت. تصویرپرداز هنرمند، امیر اردستانی، طراحی چشم‌گیر جلد را اجرا کرد و دوست دیرین و همیشگی، علی باقرزاده، در تهیه منابع اثر خارج از کشور بسیار یاری کرد. از همه این همراهان و نیز کسانی که در بازخوانی متن کمک کردند و ذکری از نام‌شان به میان نیامد و هم چنین از 'نشر شطرنج' که انتشار این کتاب را انجام داد سپاسگزارم.

چون یکی از جنبه‌های اصلی این کتاب بازتاب نظرات است، سرافرازم نخستین نظر رسمی درباره شطرنج تصادفیش را از شطرنج‌باز پیشگام و اولین استاد بین‌المللی ایرانی، استاد خسرو هرنندی، کسی که با چند نام این کتاب از جمله دو قهرمان پیشین جهان، بازی حضوری انجام داده تقدیم خوانندگان نمایم. از آنجا که این استاد نقش اساسی در فراگیری شطرنج در ایران دارد، امیدوارم پیش درآمد ایشان نقطه شروعی برای گسترش شطرنج تصادفیش در کشور ایران باشد.

تقدیم به خانواده‌ام که صبور بودند.

شاهین بلوری - اسفند ماه ۱۳۹۴ خورشیدی

پیش در آمد استاد خسرو هرنندی

کتاب همواره گنجی است با ارزش و حاصل یک عمر تجربه و تلاش نویسنده که با هدف و انگیزه معین زحمت نوشتن آن را به جان خریده و در اختیار همگان قرار داده است. چه خوب است در سنین نوجوانی به مطالعه عادت کنیم و نویسندگان و مترجمان را حمایت نماییم.

شطرنج علم و هنر و ورزش فکری است که اگر صحیح آموزش داده شود در رشد مغز و قدرت تجزیه و تحلیل و محاسبه تاثیر به سزایی خواهد داشت. امروزه به دلیل تحول علم کامپیوتر و بانک‌های اطلاعاتی یادگیری آن بسیار سریع‌تر از گذشته شده و در عین حال قدرت خلاقیت شطرنج‌بازان را تا اندازه‌ای ماشینی کرده و حرکات‌های اولیه شروع بازی‌ها در بعضی شاخه‌ها به بیش از بیست حرکت تعیین شده رسیده و در نتیجه سنین قهرمانی در آن به زیر پانزده سال کاهش یافته است. بدین ترتیب که حرکات اولیه و وضعیت‌های نمونه‌ای را می‌توان به سرعت در حافظه ضبط کرد و آن را در بازی‌ها به کار برد و از طرفی انرژی کودکان هم در انجام یک بازی کامل بهتر از افراد بزرگ‌سال عمل می‌کند.

در شطرنج تصادفی‌تر هر بار می‌توان یک چیدمان جدید را آزمایش کرد و در نتیجه از همان ابتدای بازی توانایی شخص را نمایان می‌سازد. به علاوه دیگر از آن حرکات‌های اولیه هم خبری نیست و شطرنج‌باز باید استراتژی بازی را بر اساس همان وضعیت خلق کند.

به نظر من این نوع شطرنج که ۹۶۰ وضعیت اولیه را به صورت اتفافی در مسابقات طرح می‌کند بسیار جذاب‌تر و واقعی‌تر از شطرنجی است که تا کنون تمام زیر و بم آن پیدا شده و بازی‌ها حالت ماشینی پیدا کرده است.

خسرو هرنندی - بهمن ماه ۱۳۹۴ خورشیدی

درباره نویسنده

اسوتوزار گلیگوریچ (Asotzar Gligorić) روز دوم فوریه سال ۱۹۲۳ در شهر بلگراد خانواده‌ای تنگدست چشم به جهان گشود. کودک خردسالی بود که با تماشای بازی شطرنج مشتریان قهوه خانه محله، اولین آشنایی با شطرنج را پیدا کرد. در یازده سالگی قواعد شطرنج مادرش یاد گرفت. آن هنگام پدرش از دنیا بود. به دلیل نداشتن یک دست شطرنج، با کاری روی چوب‌پنبه برای خودش مهره ساخت.

گلیگوریچ در دوران جوانی، هم در تحصیل و هم در ورزش شاگرد ممتاز شد و سپس بهترین دانش آموز کشور یوگسلاوی سابق شد. بعدها او از پریشانی خویش و مناسبت‌های مختلف به خاطر وضع لباسش که فقر او را نشان می‌دهد صحبت کرد. در سال ۱۹۳۸ اولین موفقیت را در قهرمانی باشگاه‌های بلگراد به دست آورد. اما جنگ جهانی دوم در پیشرفتش وقفه انداخت. او در طول جنگ هم واحد پارتیزان‌ها علیه ارتش آلمان نازی جنگید.

بعد از جنگ گلیگوریچ چندین سال به عنوان خبرنگار و سازمان دهنده مسابقات شطرنج کار و فعالیت کرد و پیشرفت در شطرنج را ادامه داد. در سال ۱۹۵۰ عنوان استادبین‌المللی و در ۱۹۵۱ عنوان استادبزرگی را به دست آورد. پس از آن به صورت تمام وقت به شطرنج حرفه‌ای پرداخت و تا دهه شصت بازیکن فعال مسابقات یازده بار قهرمان یوگسلاوی شد و سی سال در میز اول تیم ملی آن کشور بازی کرد. حاصل آن یک نشان طلا، شش نقره و پنج برنز در المپیادهای شطرنج بودند. برنده مسابقات مار دل پلاتا در ۱۹۵۰ و ۱۹۵۳ شد و در این شهر مار دل پلاتا دفاع هندی شاه را پدید آورد. در همان سال ۱۹۵۰ بهترین استادبزرگ اروپا خارج از اتحاد جماهیر شوروی سابق شناخته شد. از دیگر افتخارات او کسب عنوان ورزشکار سال یوگسلاوی در ۱۹۵۸، سه دوره شرکت در نیمه‌نهایی مسابقات

نامزدی قهرمانی جهان، دریافت نشان طلایی شهر بلگراد و جایزه بهترین خبرنگار کشور یوگسلاوی سابق در سال ۱۹۷۳، دریافت جایزه انجمن صنفی روزنامه نگاران برای دستاوردهایش در سال ۱۹۹۹ است. در یک نظرسنجی بزرگ تلویزیونی در سال ۲۰۰۱، گلیگوریچ بهترین شطرنج‌باز یوگسلاوی در قرن بیستم برگزیده شد. در مسابقه قهرمانی جهان کارپوف و کاسپاروف بین سال‌های ۱۹۸۴-۱۹۸۵، المپیاد شطرنج ۱۹۸۸، مسابقات نامزدی قهرمانی جهان بین سال‌های ۱۹۸۸-۱۹۸۹ و ۱۹۹۱، به عنوان داور مسابقات فعالیت کرد. او در سال ۱۹۸۱ عضو کمیته استیناف مسابقه قهرمانی جهان بین کارپوف و کورچنوی بود.

گلیگوریچ از معدود دوستان نزدیک و پایدار بابی فیشر به شمار می‌رفت. درباره شروع دوستی آن دو چند داستان وجود دارد اما در سال ۲۰۱۰ وقتی در یک مصاحبه از گلیگوریچ ۸۷ ساله در این مورد پرسش شد، با یادآوری مسابقات بین نواحی سال ۱۹۵۸ در پورتورود که برای اولین بار بابی فیشر جوان را می‌دید چنین گفت: "... او ۱۵ ساله بود و من ۳۵ ساله، من وظیفه خود می‌دانستم تا از بابی مراقبت کنم. ما اوقات زیادی با هم می‌گذرانیدیم. روزی در یک رودخانه آب تنی می‌کردیم. من شناگر خوبی بودم و بابی تلاش می‌کرد با من رقابت کند و وقتی موفق نشد بد اخمی کرد. به او گفتم: "بابی، تو بیست سال تمرین لازم داری تا من را ببری!" آنجا کنار رودخانه فیشر نظر من را درباره یک واریانت از دفاع سیسیلی پرسید که در آن سفید با قربانی یک سوار، گسترش سریع و حمله قوی علیه شاه سیاه به دست می‌آورد. باید گفت که بابی همیشه از هر آنچه در جهان شطرنج پیش می‌آمد با خبر بود و هر جا که می‌رفت یک دست شطرنج جیبی همراه داشت. سپس او یک بازی را نشان داد که در سیبری انجام گرفته بود و تحلیل من از حرکت رخ را جویا شد.

تصور کنید در دور بیست و یکم که دور آخر مسابقات بین نواحی پورتورود بود در شگفتی تمام اولین بازی‌ام را با فیشر انجام دادم و او همان واریانت کنار رودخانه را بازی کرد! و فقط این نبود، او حرکت‌هایی کرد که من به آنها توجه نکرده بودم! من با مهره سفید مساوی کردم اما باید بگویم، در وضعیت نهایی جایی که من سه پیاده مقابل یک سوار فیشر داشتم موقعیت من بهتر بود. هر دو می‌خواستیم واجد شرایط شرکت در مسابقات قهرمانی جهان باشیم (شش نفر برتر انتخاب شدند). با آن تساوی من بعد از میخایل تال دوم شدم (با نیم امتیاز اختلاف) و فیشر پنجم شد.

اسوتوزار گلیگوریچ به عنوان خبرنگار و نویسنده، مولف کتاب‌ها و مقاله‌های بسیاری است. شناخته شده‌ترین اثر او کتاب «فیشر در مقابل اسپاسکی: مسابقات شطرنج قرن» است (مسابقات ریکی‌پویک ۱۹۷۲، به زبان انگلیسی و برگردان شده به آلمانی، فرانسوی، اسپانیایی، پرتغالی، صرب و کرواتی با فروش بیش از چهارصدهزار نسخه). کتاب مهم دیگر او با عنوان «من علیه مهره‌ها بازی می‌کنم» برای اولین بار در سال ۱۹۸۲ در بلگراد انتشار یافت که شامل ۱۳۰ بازی از جمله بازی‌های درخشان او مقابل قهرمانان جهان است. گفته می‌شود عنوان جالب این کتاب اعتراض ضمنی به تبعیض نژادی که بعدها به شکل جنگ خونین پس از تجزیه یوگسلاوی سابق شعله‌ور شد داشت.

برخی کتاب‌ها و مقاله‌های دیگر او عبارت‌اند از: دفاع ارتودکس؛ گامبی وزیر پذیرفته شده؛ دفاع نیمه اسلاو؛ دفاع اسلاو بین سال‌های ۱۹۴۶-۱۹۴۸؛ مسابقات گلیگوریچ-استالبرگ ۱۹۴۹؛ مسابقات شطرنج بین نواحی پورتوروز ۱۹۵۸؛ مسابقات نامزدی ۱۹۵۹؛ پیروزی‌ها و شکست‌ها ۱۹۶۳؛ دفاع سیسیلی ۱۹۷۰؛ چگونه یک بازی شطرنج را شروع کنیم ۱۹۷۴؛ دفاع فرانسوی ۱۹۷۵؛ مسابقات کورچنوی-اسپاسکی ۱۹۷۷؛ دفاع نیمزو هندی ۱۹۸۵؛ راهنمای شطرنج ۱۹۸۸؛ بازی پنجم کاسپاروف-کارپوف ۱۹۹۱؛ ...

اسوتوزار گلیگوریچ سال ۲۰۱۲ در ۸۹ سالگی در گذشت و در آرامگاه مشاهیر شهر بلگراد آرمید.

پیش‌گفتار نویسنده

در جهان رقابت‌های ورزشی-فکری، بازی شطرنج بی‌تردید پیچیده‌ترین آفریده ذهن انسان است. شطرنج چهارده-پانزده قرن وجود داشته و به شکل پیشرفته‌اش در پانصد سال اخیر بازی و تمرین شده است. محبوبیت آن به آرامی رشد کرد اما اوج‌گیری جهانی آن در نیمه دوم قرن بیستم روی داد.

با این واقعیت که شطرنج به چهار گوشه جهان رسید و بازیکنانش را در همه کشورها شیفته خود کرد، در پایان قرن بیستم بحران غیرمنتظره و عجیبی پیش رو قرار گرفت.

چنان که سرنوشت ناگزیر حاصل آورد، پیدایش کامپیوترها با برنامه‌های نیرومند بازی و پایگاه‌های داده غول‌آسا باعث برانگیختن نگرانی‌های جدی در مورد آینده بازی شد. این کتاب، تاریخ شطرنج و محبوبیت امروزی آن را بیان می‌کند که می‌توان آن را به ظرفیت رو به گسترش برای خلاقیت نسبت داد و به بررسی موضوعی دیدگاه‌های گوناگون و اغلب متضاد در دنیای شطرنج می‌پردازد که نشان از سردرگمی و تردید جدی دارد که بازی به شکل سنتی خود بتواند در قرن بیست و یکم زنده بماند.

در واقع این اولین کتاب در مورد یک موضوع سراسر جدید است-شطرنج تصادفی‌شیر. قهرمان شطرنج جهان رابرت جیمز فیشر، کسی بود که در سال ۱۹۹۶ رئیس قوانین تصادفی‌سازی شطرنج را قاعده‌مند کرد، تا بتوان حیات نوینی در شطرنجی که ما بازی می‌کنیم دمید. اگرچه هنوز چندان معلوم نیست این ابداع بابتی فیشر بتواند سبب پرورش امید میان همه از جمله خبرگان باشد تا شطرنج در آینده بازی همگانی باقی بماند.

در سال‌های ابتدایی قرن جدید، متحیر ماندم وقتی تلاش کردم درک کنم چه روزهای سربلندی یا سرافکنندگی پیش روی شطرنج خواهد بود. به این دلیل تردید ندارم که انتخاب گسترده‌ای هم از عقاید بزرگان شطرنج و هم هواداران ارائه نمایم، تا خواننده نظر خود را درباره سرنوشت بازی شکل دهد. مشکل، زنده و سرخوش پایکوبی می‌کند...

یادداشت نویسنده

باید در نظر داشت که اتمام نسخه دست‌نویس این کتاب چندین سال، از ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۲ زمان برد و استناد به نظرات و عقاید مرتبط با آن در موقعیت‌های خاص و سال‌های مختلف انجام پذیرفت. از مجله بین‌المللی شطرنج نیویورک، چاپ هلند، مجله شطرنج ۶۴ چاپ مسکو، به عنوان منبع مصاحبه‌ها و همچنین کمک‌های همکار جوانم، استاد بین‌المللی جوانم، متوجه می‌شود که با دقت، توجه من به هر آنچه مربوط به شطرنج تصادفی‌تر که در اینترنت پدیدار می‌شد را جلب کرد سپاس‌گذاری می‌کنم.

از آن گذشته فهم من از انگلیسی، که متن را با آن می‌نویسم و نیز آلمانی فرانسوی، اسپانیایی و روسی (من مواد مفیدی به ایتالیایی پیدا نکردم) به اندازه‌ای بود که بتوانم به عناوین اندک کتاب‌های شناخته شده و سایر مواد نوشته شده گذشته و حال در این موضوع قادر رجوع کنم.

هم‌چنین با خرسندی سپاس‌گزاریم را ابراز می‌کنم به سفیر وقت انگلستان یوگسلاوی سابق، چارلز کرافورد، که در نوشتار زبان انگلیسی به من مشورت داد چون زبان مادری من صرب-کرواتی است.

در آخر مایلم از محبت شخصی بابتی فیشر تشکر کنم. باعث افتخار من است شاهد بخشی از فرآیند تصادفی سازی بازی شطرنج بودم، ابداع و قاعده‌مند شدن توسط قهرمان شطرنج جهان. او که شاید تفسیر من در کتاب پیش‌بینی رویارویی‌اش با اسپاسکی در ریک‌یاویک ۱۹۷۲ را دوست داشت، زمانی به پیش‌نهادهای داد‌تلاش کنم و کتابی درباره موضوع ناشناخته این گونه جدید شطرنج بنویسم.

بخش اول: قهرمان شطرنج جهان بابی فیشر، خالق شطرنج تصادفیشر

قهرمان شطرنج جهان رابرت جیمز فیشر در ۹ مارس ۱۹۴۳ در شیکاگو به دنیا آمد. فیشر، که به بابی شناخته شد، قبل از سکونت در بروکلین نیویورک سال‌های اول زندگی‌اش را در چند شهر آمریکا سپری کرد. والدینش پیش‌تر جدا شده بودند؛ مادرش بیشترین تأثیر را در زندگی او داشت.

فیشر دو سال پس از اینکه حرکت‌های بازی را در شش سالگی از خواهرش یاد گرفت، وقتی مادرش او را به یک نمایش سیمولتانه (بازی هم‌زمان) که به وسیلهٔ مکی پلوی اجرا می‌شد برد، اولین بار به یک استاد بازی معرفی شد. او ابتدا هر روز به طور متوسط شش ساعت در باشگاه‌های بروکلین و منهتن بازی می‌کرد.

پس از دو سال و پانزده تورنمنت، در سال ۱۹۵۷ فیشر اولین عنوان عمده‌اش را در مسابقات آزاد آمریکا به دست آورد. درست پیش از تولد ۱۵ سالگی‌اش بود که در رتبهٔ اول قهرمانی آمریکا قرار گرفت. کسب جایگاه پنجم مسابقات بین‌نواحی پورتوروز در سال بعد، او را جوان‌ترین استاد بزرگ تاریخ فیده ساخت. فتح مسابقات بین‌نواحی استکهلم در ۱۹۶۲ را با سخت‌کوشی به دست آورد، پس از اینکه در بلد سال ۱۹۶۱ بعد از تال دوم شد، و خود را مدعی عنوان قهرمانی معرفی کرد. به هر حال، پس از امتیاز ۱۱-۰ در ۱۹۶۳/۴ در مسابقات قهرمانی آمریکا، فیشر یکی از سه دورهٔ طولانی ترک رقابت را شروع کرد.

در آن زمان او مشهورترین، بحث‌برانگیزترین و برای خیلی‌ها، بهترین بازیکن در تمام دوران‌ها بود. فیشر نابغه همانند اشتاینیتر، از بحث‌های خارج از چارچوب شطرنج دوری می‌کرد، مانند لاسکر با کناره‌گیری‌های پیاپی از بازی جدی، سطح مالی شطرنج را بالا برد و همچون کاپابلانکا توسط میلیون‌ها نفر به رسمیت شناخته شد و پیروان زیادی پیدا کرد.

فیشر دوره قهرمانی جهان در ۵-۱۹۶۴ را تا 'متقاعد نشد' تحریم کرد و در مسابقات بین نواحی سوئیس سال ۱۹۶۷ پس از مشاجراتی که با فیده و مسئولین برگزار کننده مسابقات داشت آنجا را ترک نمود. عملکرد او در مسابقات بین نواحی پالما ۱۹۷۰ شورانگیز بود. با وجود قدرت مندان، حریفان را قصابی کرد و با ۱۸/۵ امتیاز، ۳/۵ امتیاز بیشتر از نزدیکترین رقیبانش، گلر، هوبنر و لارسن اول شد.

در سلسله مسابقات تعیین نامزدی در ۱۹۷۱ پیشرفت او حتی بیشتر ادامه یافت. در مرحله یک چهارم نهایی استادبزرگ شوروی مارک تایمانوف را ۶-۰ شکست داد و در مرحله نیمه نهایی در برابر لارسن با نتیجه مشابیه پیروزی را تکرار کرد. پتروسیان، قهرمان پیشین جهان، بهتر جنگید، اما او را هم با نتیجه ۶/۵-۲/۵ در هم شکست.

در زمان تنفس بین مسابقات، جهان در انتظار برخورد بوریس اسپاسکی، قهرمان جهان و رقیبش بابتی فیشر در سال ۱۹۷۲ بود. ابتدا به نظر می رسید این انتظار برای همیشه باقی بماند، زیرا نه تنها فیشر با برگزاری مسابقه در ریک یاویک مخالفت کرد بلکه به شدت به شرایط مالی اعتراض داشت. عاقبت زمانی که یک سرمایه گذار بریتانیایی به نام جیم اسلیتر پیشنهاد افزایش پنجاه هزار پوندی داد، فیشر برای انجام بازی نرم شد. با وجود مخالفت در برابر درخواست هایش هر چه مسابقه نزدیک تر می شد، او تهدید واقعی به خروج می کرد. در نهایت مدعی برتری خود را ثابت کرد و اسپاسکی را ۱۲/۵-۸/۵ شکست داد و رابرت جیمز فیشر اولین بازیکن آمریکایی قهرمان جهان شد و نقطه پایانی بر بیش از ربع قرن سلطه بازیکنان شطرنج شوروی گذاشت.

به رغم نارضایتی فیشر از مقررات مسابقه بعدی بین او و رقیب احتمالی، فیده برخی تغییرات عادلانه که او خواستارشان بود نپذیرفت. عصر جدیدی در شطرنج شروع شده بود اما فیشر تا بیست سال بعد بازی رسمی انجام نداد.

در سال ۱۹۹۲، پس از گذشت مدت زمان طولانی شرایطی پیشنهاد و از او درخواست بازی شد. فیشر پذیرفت و وعده داد که به زودی مسابقه برگشت با اسپاسکی را برگزار کند. با وجود عدم رقابت طولانی، با نتیجه خوب ۱۰-۵ و با بازی های قاطع پیروز شد. پس از آن بود که فیشر شروع به فکر کردن در اصلاح بازی کرد. حاصل سخت کوشی او طی چندین سال، شطرنج تصادفیشر بود و نقشه هایی برای رقابت های دوستانه از این نوع نوین بازی.

با آغاز سال ۲۰۰۱ یک نظر سنجی بزرگ برای "ده شطرنج باز برتر قرن بیستم" منتخب خوانندگان چس اینفورمنت انجام گرفت و در نتیجه آن فیشر بیشترین درصد آرا را کسب کرد، بالاتر از کاسپاروف، آلخین، کاپابلانکا، باتوینیک، کارپوف، تال، لاسکر، آنشد و کورچنوی.

طرح‌هایی برای اولین مسابقه حرفه‌ای شطرنج تصادفیشر

در اول ژوئن ۱۹۹۶ خبری مهیج در اینترنت منتشر شد مبنی بر اینکه قهرمان شطرنج جهان رابرت جیمز فیشر در ۱۸ ژوئن به دعوت ویژه انستیتوی ورزشی ایالت بوئنوس آیرس به آرژانتین خواهد رفت، تا بازی نوین خود را به جهانیان معرفی کند: **شطرنج تصادفیشر.**

نوابغ دیگری چون امانوئل لاسکر و خوزه رائول کاپابلانکا تلاش ناموفقی برای احیای شطرنج با قواعد جدید داشتند. حالا، پنج قرن پس از برقراری قواعد موجود، فیشر تغییرات بنیادین عرضه داشت که دنیای شطرنج را به لرزه درآورد.

اعلام شد روز چهارشنبه ۱۹ ژوئن، کنفرانسی بر گزار می‌شود که سه هدف خواهد داشت: (۱) تعیین جلسه معرفی، (۲) آشنا ساختن قواعد بازی جدید به عموم و (۳) حضور شرکت کنندگان در نخستین مسابقه دوستانه: دو دوره قهرمان آرژانتین پابلو ریکاردی و برترین استادبزرگ آسیایی یوجین یوره از فیلیپین.

بابی فیشر، که با ساعت دیجیتالی جدیدش در مسابقه برگشت قهرمانی شطرنج جهان مقابل بوریس اسپاسکی در یوگسلاوی سال ۱۹۹۲ انقلابی برپا کرده بود، چندین سال بر روی شکل جدید شطرنجی که در آرژانتین ارائه داد کار کرد.

اگر به آخرین تغییر مهم که در بازی علمی بوده نگاهی به گذشته داشته باشیم، تاریخ ما را به سال ۱۴۹۲ می‌برد وقتی که یک اسپانیایی به نام رامیرز دلوچنا قلعه را در یک حرکت معرفی کرد. پیش از آن قلعه در دو حرکت انجام می‌شد.

گام بعدی فیشر، انتظار مشتاقانه در زدن نشان اصالت خود بود، که در آرژانتین روی می‌داد. چنان که تنها از برجسته‌ترین افراد بر می‌آید، او جهان را به پیش می‌برد.